

SUSANNA TAMARO
HER SÖZCÜK
BİR TOHUMDUR

♥
CAN
DENEME

İTALYANCA ASLINDAN ÇEVİREN
EREN GENDEY

Susanna Tamaro
HER SÖZCÜK
BİR TOHUMDUR

Can Yayınları: 1620
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 663

Ogni parola é un seme, Susanna Tamaro
© Susanna Tamaro, 2006

© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2006
Bu eserin Türkçe yayım hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı
aracılığıyla alınmıştır.

1. basım: Mayıs 2007

Yayına Hazırlayan: Pınar Savaş

Kapak ve Kitap Tasarımı: Erkal Yavi
Dizgi: Hayriye Kaymaz
Düzeltili: Cem Çobanlı

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı: Özal Matbaası
Cilt: Derya Mücellit
ISBN 978-975-07-0778-0

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DADİTİM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Susanna Tamaro
HER SÖZCÜK
BİR TOHUMDUR

DENEME

İtalyanca aslından çeviren
EREN CENDEY

CAN YAYINLARI

SUSANNA TAMARO'NUN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
ÖTEKİ KİTAPLARI

RÜZGÂR NE DİYOR / *öykü*
DAHA ÇOK ATEŞ DAHA ÇOK RÜZGÂR / *mektup*
AKLI BİR KARIŞ HAVADA / *roman*
YANITLA BENİ / *öykü*
EVE DODRU / *deneme*
YÜREĞİNİN GÖTÜRDÜĞÜ YERE GİT / *roman*
TEK SES İÇİN / *öykü*
ANIMA MUNDI (DÜNYANIN RUHU) / *roman*
YÜREDİMİN SESİNİ DİNLE / *roman*

çocuk kitabı

KİTAPLARDAN KORKAN ÇOCUK / *roman*

Susanna Tamaro, 1957 yılında kentsoylu bir ailenin kızı olarak Trieste’de doğdu. Güç bir çocukluk dönemi geçirdi. 1976’da, 18 yaşındayken Friuli’de tanık olduğu deprem ve 25 yaşındayken geçirdiği ölümcül hastalık, Tamaro’da derin izler bıraktı. Yazmaya 27 yaşında başlayan Tamaro’nun edebiyat dünyasında tanındığı ilk yapıtı, *Tek Ses İçin* adlı öykü kitabı oldu. İlk kez 1994’te yayınlanan *Yüreğinin Götürdüğü Yere Git* adlı romanı ise aylarca liste başı oldu, birçok dile çevrildi, yazarı büyük üne kavuşturdu ve 1995’te beyazperdeye uyarlandı. Tamaro, *Aklı Bir Karış Havada* ve *Anima Mundi* adlı romanları ve *Yantla Beni, Rüzgâr Ne Diyor* adlı öykü kitaplarının ardından, 2005’te *Her Sözcük Bir Tohumdur* adlı deneme kitabını yayınladı. Yazar, çok sevdiği kedileri ve köpeğiyle birlikte Orvieto yakınlarındaki evinde yaşamaktadır.

Eren Cendey, İtalyan Lisesi ve İÜ Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü mezunudur. Calvino’dan *Kozmokokmik Öyküler*, *Karga Sona Kaldı*; Cesare Pavese’den *Güzel Yaz, Ağustosta Tatil, Tepedeki Ev*; Valerio Massimo Manfredi’den *Büyük İskender*, Niccolo Ammaniti’den *Korkmuyorum*; Susanna Tamaro’dan *Yüreğinin Götürdüğü Yere Git*; *Anima Mundi*, *Sevgili Mathilda*, *Eve Doğru*, *Yantla Beni*, *Kitaplardan Korkan Çocuk*, *Daha Çok Ateş Daha Çok Rüzgâr*, *Aklı Bir Karış Havada*, *Tombul Yürek*, *Büyülü Çember*, *Tobia ve Melek*, *Rüzgâr Ne Diyor*; Roberto Calasso’dan *Ka*; Isabel Allende’den *Aşkdan ve Gölgeden*, *Eva Luna Anlatıyor*; Ermanno Cavazzoni’den *Budalalar Takvimi*, Marlo Morgan’dan *Bir Çift Yürek* adlı kitapları ve Geronimo Stilton dizisini Türkçe’ye çevirmiştir.

Başlangıçta Kelâm Vardı
Yuhanna 1:1

İÇİNDEKİLER

Her Sözcük Bir Tohumdur	11
Yunus ve Çin Gölgesi.....	43
Zaman Denen Ok	55
Kopmayan Tel	67

Her Sözcük
Bir Tohumdur

I

Bir süredir, kendimi sık sık dilbalıklarını düşünürken yakalıyorum. Yolda yürürken ya da uykuya dalmadan önce bilincin bir anlık durulmasında oluyor bu. Pişirilmiş ve tabağa konmuş dilbalıkları değil aklıma takılan; canlı, özel renkleriyle kamuflaj yaparak denizin dibinde yaşayanlar. Deniz maskesiyle dalmaya alışık olanlar, onların ayırt edilmelerinin çok zor olduğunu, ancak kumun bedenleri üzerinde uyguladığı hafif ve düzenli hareketle seçilebildiklerini bilirler. Görülebilen, yalnızca yan yana olan gözleridir. –Dişler, yüzgeçler ya da bedeninin aerodinamik yapısı değil– derisindeki renksel değişimlere kumanda eden gözler, tehlikelerin farkına vararak ve yaklaşmakta olan olası avları haber vererek bu ürkek örneğin hayatta kalmasında büyük rol oynar.

Pek çok kişi dilbalığının dünyaya aynen öteki *pleuronectiformes* gibi, onu tanıdığımız haliyle, yani yassı olarak değil, bütün balıklar gibi sırttan karına uzanan bir yükseklikle geldiğini bilmez. Yumurtadan çıkan larva kendini akıntıya bırakır, bedeni biraz biçim kazanır kazanmaz kuyruğunu hareket ettirerek düzenli biçimde yüzmeye başlar. Ancak iç organları şekillenmeye başladığında inanılmaz olan gerçekleşir: Bağırsak bir girinti oluşturarak bütün bedeni kendine uymaya davet eder. İlk yer değiştiren ağız olur; bunu kafa kemikleri izler ve en son olarak da gözler taşınırlar.

Hans Christian Andersen dilbalığının biyolojisini bilseydi, eminim ona hüzünlü mü hüzünlü bir masal ithaf ederdi ve yassı balıklar da deniz kızı, kuğu ve kurşun asker gibi dünyaca ünlü olurlardı. Herkes, balık biçiminde doğup sonra uçan haliya dönüşen yaratığın acımasız yazgısı karşısında pek üzülürdü.

Gazeteleri okurken, televizyon izlerken, insanlarla konuşurken bizim sözde uygarlığımızda da bir “dilbalıklaşma” sürecinin gündemde olduğu izlenimine kapılıyorum. Bu olgu yeni değil, başlangıcı en azından üç yüzyıl öncesine uzanıyor ama bütün bu evrimi harekete geçiren tohum, insan kadar eskidir; o her zaman yüreğimizde yaşamış, bize iyi öğütler veren biri gibi güvenli bir ses tonuyla konuşmuştur. İşte bizler bu ikna edici seslere kulak vererek, yavaş yavaş, sebat ve inatla, bütün canlılar dünyasında yalnızca bazı yassı balıkların ulaşmış olduğu bir özelliğe sahip olmayı başardık.

Ağzımız ve burnumuz henüz yerinde duruyor ama gözlerimiz yer değiştirdi; hareket ederek dört bir yanımızı gözetlemek yerine sadece karşıya, ellerin ve kolların ulaşabileceği daracık ufka, yalnızca alınabilecek, ele geçirilebilecek ve sahip olunabilecek şeylere odaklandı. Bakışlarımız artık tek bir boyutu, maddesel olanı algılayabiliyor. Nihayet başardık! Biz bir şeyiz, bütün öteki şeyler arasına mutlulukla gömülmüş tek bir şeyiz. 2001: *Uzay Yolu Macerası* filmindeki maymunlara benzedik: Ellerimizde kemikler, halka olmuş dans ediyoruz, çıkarmayı öğrendiğimiz sesleri takıntılı biçimde tekrar ederek sürümümüzün içinde kalmayı başarıyoruz.

İlk kitabım olan *Aklı Bir Karış Havada*'nın –düşsel, hayali bir romandı– kahramanı Ruben amansız bir saplantıya takılıyor ve bunu dindirebilmek için trajik serüvenlere atılıyor.

Onun saplantıları elbette bana ait olanlardı. Kendimi bildiğimden beri, sözcükleri sorguladığımı anımsarım. Yere oturur, masanın ayaklarına dokunurdum. Dört ayağı ve bir çatısı olan bu koyu renk şeyin adı *masa*; çünkü herkes onu bu adla tanıyor;

ama ben ona *sama* desem o gene bir masa olur mu? Çünkü nine-min konuştuğu öteki dilde ona *Tisch* deniyor ve o gene bir masa mı oluyor? Bir nesnenin özüyle adı arasında nasıl bir ilinti var? Adla gerçeklik arasındaki ilişkinin boyutu ne?

Küçükken uzun öğleden sonralarını, sessizlik içinde yoğunlaşarak, kendi kendime bunları sorarak geçirirdim. Kimi zaman öyle bitkin düşerdim ki, ağlamaya başlardım. Bir yetişkin geçiyorsa yanımdan, sorardı: “Neden ağlıyorsun?” Her zaman aynı yanıtı verirdim: “Bilmiyorum.”

Gerçekten de bilmezdim. Bir tür çamura, bataklığa gömüldüğümü hissederdim. Boğazıma tıkanan yumru hüzündü, acizlikti. Donuk bir kabuğun, nesnelere ve yüzleri sarmaladığını, bu kabuğun Ali Baba'nın mağarasının kapısına benzediğini ve olağanüstü bir parıltıyı gizlediğini ama benim ne yazık ki Ali Baba'dan farklı olarak sihirli kapıyı açacak büyülü sözü bilemediğimi düşünürdüm.

Okula başlayınca sözcükleri bırakıp nesnelere ilgilenmeye başladım. Ne şiirleri seviyordum, ne güzel yazıya ilgi duyuyordum; eğitimin bütün bu kısmı ölesiye canımı sıkıyordu. Beni asıl ilgilendiren Tanrının dünyayı yedi günde nasıl yarattığıydı: Çiçekleri, otları, karıncaları, kelebekleri, uç uç böceklerini, yani bunca formu nasıl hayal edebilmişti?

Yetmişli yılların ortasında çocuklara evrim ve benzeri konulardan söz edilmediği için kendi başımın çaresine bakmak zorunda kaldım. Bir doğum günümde, sanırım dokuzuncusuydu, bana adı *Doğa Bilimleri* olan bir kitap armağan edildi; ve gizemin bir bölümü oracıkta aydınlanıverdi. Nesnelere birer birer oluşmuşlardı; önce taşlar, su, bulutlar olmuştu; sonra yavaş yavaş öteki şeyler çıkmıştı ortaya. Renkli resimler, üçlü yaprak *trilobit'ten* maymunlara uzanan ve milyonlarca yıl süren yavaş süreci gözler önüne seriyordu.

Bu okumalar, bir süre için yatıştırmıştı beni. Ama gecelerden bir gece zihnime takılan bir soruyla ansızın uyanıverdim. Maymunlara ne olmuştu? Neden, birdenbire dişlerini fırçalama-

ya, giyinmeye ve otomobil kullanmaya başlamışlardı? Sadece *neden* değil; aynı zamanda *hangi biçimde* yapmışlardı bunu? Babasıyla balinanın karnından çıktıktan sonra bir sabah uyandığında kendini tahtadan bir kukla değil, etten bir çocuk olarak bulan Pinokyo'nun başına gelenler, onlara da olmuş olmalıydı.

II

Hominoidlerin iki farklı kola ayrılmaları otuz milyon yıl kadar önce gerçekleşti: *hominidler* ve insansı maymun *pongidler*. Şempanze, orangutan, goril ve kuyruksuz maymun gibi bize benzeyen maymunlar pongidlerden türediler; hominidlerden ise biz insanlar olduk.

O zamanlar hepimiz mutlu mesut ağaların tepesinde yaşıyorduk; sonra doğal ayıklanma sadece küçük kuyruksuz maymunların orada kalmalarına izin verdi ve biz ve kuzenlerimiz, bizleri hiç ağırlığımız yokmuş gibi daldan dala uçuran o sevimlilik dolu çevikliğimizi yitirerek yere düştük.

İyi ama bizi koruyan, serinleten ve besleyen ağaçları neden terk ettik?

Pongidlerin yere inmelerinin nedeni fazla ağırlıkları olmuş olmalı; kemikleri kısalıp kalınlaşınca dallar kırılmaya başladı ve böylece onlar dallardan düşmektense yere inip, toprağın üzerinde yürümeyi yeğlediler.

Peki ya hominidler?

Bir insanı, bir gorilin yanına koyarsak aradaki fark hemen belli olur. Ne kadar obur olursak olalım, asla bu kadar ağır olmayız. Bizim kemiklerimiz uzun ve hafiftir; omurgamız –yeryüzünün benzersiz bir örneği olarak– aşağıdan yukarıya doğru uzanan sabit bir çizgi izler. Kuzenlerimizin sırtlarında aynı dikeylik yoktur; onlarınki bir biçimde kolların denge çizgisini

izler ve bu da yürürlerken pek sevimli bir hantallık yansıtmasına yol açar.

Sözün kısası, bizler ağır değildik ama gene de ağaçlardan yere indik.

Bu noktada, “öyle görünüyor ki” ağaçlar Miyosen döneminin ormanı sarmaşıkları gibi sıktılar. Öyle görünüyor ki, bir ısı düşmesi sonucunda ağaçlar azaldılar ve atalarımız bir ormandan ötekine geçmek için yere inmek zorunda kaldılar. Bu seyrilmenin kuyruksuz maymunları pek rahatsız etmediği ortadadır, çünkü biz 2004 yılında füzeler, *shuttle*’lar, *cyber robot*’lar ve klonlar dolu bir dünyada gezinirken onlar hâlâ tasasızca bir daldan ötekine atlamanın keyfini çıkartıyorlar.

Her neyse, bizler yere indik ve yürümeye hatta koşmaya başladık çünkü düzlükler o dönemlerde pek güvenli yerler sayılmazdı; karınları daima aç olan kocaman etoburlar çoktan beri ortalıktaydılar. Öyle görünüyor ki, doğal ayıklanma koşmaya uygun bir ayağın oluşmasına yardımcı oldu ve otoburlara özgü bir davranış olan kaçışı, tek kurtuluş yolu olarak gösterdi.

Bu nedendir ki, hominidler milyonlarca yıldan beri koşmaktalar. Pek çoğu o zamanın kılıç dişli kaplanlarınca ya da başka hayvanlarınca yutuldu. Geriye kalanlar, ancak birkaç milyon yıl önce “insan” oldular.

Benzeri bir sıfatı hak etmek için yaptıkları bunca önemli şey nedir? Aletler yapmaya, başlarını dik tutmaya başlıyorlar, haykırmaya, hecelemeye ve hatta bunları sözcüklere çevirmeye yatkın bir çene kemiğine sahip oluyorlar. Heyecan verici bu ilk değişiklikleri gözler önüne seren, *australopithecus paleojavanus* fosillerinin kalıntılarıdır. Beyin henüz küçüktür, 600 santimetre küptür; bir gorilinkiyle eşittir. Küçüktür ama için hırslı projelerle doludur.

Ağaçlardan henüz inmiş olan hominidlerde kafatası kutusu 300 santimetre küptür. 29 milyon yıl içinde kapasite iki katına çıkar ve 600 santimetre küpe ulaşır. Hırslar da gelişir. Sadece yarım milyon yıl içinde bir sıçrayış daha gözlenir: 600’den 1400’-

e ulaşılır. Bu gerçek ve tam bir evrimsel patlamadır.

Ne var ki bu olguya bağlı olan çok özel bir durum vardır: bedeninin boyutları hiç değişmez. Oran yarasına göre başımız böyle büyüdüğünde, boyumuz üç metreyi geçmeliydi; taze yaprakları yemekte zürafalarla boy ölçüşebilmeliydik. Oysa hayır; özel bir yetenek göstermeden mütevazı biçimde küçük kaldık. Evrimin bizi yan yana getirdiği bütün öteki varlıklara oranla, her şeyde ortalama bir düzey tutturduk; daha yavaş koşuyoruz, daha alçaktan atlayabiliyoruz, aylarla ve kaplanlarla karşılaştığında gücümüz pek gülünçtür. Ama bizim de sırtımız diktir, elimizin başparmağı ayrık durur ve çene kemiğimiz dilimizle birlikte çalışabilir. Anlamsız sesler yerine sözcükler çıkartırız ağzımızdan.

İşte *Aklı Bir Karış Havada* romanının kahramanı Ruben'in takıntısı buydu: ilk sözcük hangisi olmuştu? İnsanoğlu milyonlarca yıl boyunca sadece domuz gibi homurtular çıkartmıştı ve sonra....? O ağızdan zamanların karanlık bir noktasında ne çıkıvermişti?

Pliyosen döneminin yabanıl bir gecesini hayal ediyorum. Korku verici çılgınlıkların, uğultuların, haykırıışların doldurduğu bir gece. Ormanın güçlü ve nemli kokusunu duyuyorum. Soğuk ve umursamaz yıldızlar tepedeler; ay da aynen öyle. Sonra ay yerini güneşe bırakıyor, ışınları ormana sızıyor, loşluklar oluşturuyor, nem buharlaşıyor, sise dönüşüyor ve işte: pongidlerin kuzeni sığınağından çıkıyor ve bütün bunları görerek büyüleniyor. Boğazından yukarıya doğru bir şeyin yükseldiğini hissediyor, ağzını açıyor ve.....ve...

Ne olmuş olabilir? Korkmuş mudur? Ötekiler korkmuş mudur? Veya birileri onu yanıtlamış mıdır?

SUSANNA TAMARO
HER SÖZCÜK
BİR TOHUMDUR

DENEME

